

*Ewa Szostak**

ODDZIAŁYWANIE OBSZARU METROPOLITALNEGO WROCŁAWIA NA TWORZENIE KLASTRÓW W REGIONIE¹

Celem opracowania jest próba odpowiedzi na pytanie, czy obszar metropolitalny jest miejscem tworzenia inicjatyw klastrowych i klastrów, czy też są to inicjatywy niezwiązane z funkcjami metropolii i obszaru metropolitalnego – na przykładzie Wrocławia i Dolnego Śląska?

1. CECHY METROPOLII

Badając problem konkurencyjności czy atrakcyjności danego obszaru, na pewno zwraca się uwagę na czynniki determinujące lokowanie się działalności gospodarczej. Świadczy o tym bogactwo modeli, np. nowej geografii ekonomicznej, które badają zależność lokalizacji od sił aglomeracji². Z punktu widzenia dalszych rozważań szczególną uwagę należy zwrócić na model Marshallowskich korzyści zewnętrznych. Opisując dystrykty przemysłowe, A. Marshall wskazał, że skoncentrowane, położone blisko siebie przedsiębiorstwa wzajemnie oddziałują na siebie. Ogólnie można powiedzieć, że bliskość rozumiana jest dość szeroko: jako bliskość powiązanych ze sobą gałęzi produkcji, instytucji publicznych, jednostek naukowo-badawczych, dostawców, pośredników i odbiorców, instytucji okołobiznesowych oddziałujących i wspomagających przedsiębiorstwa, również pod kątem ich innowacyjności. Takie powiązania bezpośrednio wiążą się z tworzeniem się specyficznego, bo wysokiej jakości i mobilnego rynku pracy. Rozwój i współpraca jednocześnie nasila procesy konku-

* Dr, adiunkt w Katedrze Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Regionalnych UE we Wrocławiu.

¹ Badania realizowane w ramach projektu badawczego nr N11403232/457 pt.: Rozwijanie konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości a poprawa spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej w polskich regionach po 2006 r.

² Są to np. modele: odległości geograficznej, wielkości rynku i dostępu do rynku, centra – peryferie, pionowe powiązanie gałęzi.

rowania firm między sobą, co przyczynia się do wzrostu ich efektywności. Natomiast po stronie popytowej pojawia się duży, szybko uczący się rynek klientów, stawiających coraz wyższe wymagania w stosunku do oferowanej podaży. Wszystkie te elementy oraz ich rozwój przyczyniają się do wzrostu korzyści finansowych, które określane są jako zewnętrzne korzyści pieniężne.

Drugą formą korzyści, jakie niesie aglomeracja, to tzw. korzyści niepieniężne (Rynarzewski, Zielińska 2006, s. 173):

- duża podaż pracowników o wysokich kwalifikacjach,
- szeroki dostęp do usług o charakterze niehandlowym,
- zjawisko rozlewania się technologii,
- możliwość wykorzystania bliskości instytucji otoczenia biznesu nastawionych na działalność innowacyjną,
- zjawisko rozprzestrzeniania się tzw. cichej wiedzy.

Skupienie, a więc bliskość daje szczególną możliwość współpracy, wymiany informacji, doświadczeń, podejmowania wspólnych wyzwań, obserwacji zarówno rywali, jak i rynku oraz zmniejszania kosztów funkcjonowania.

P. Kocelli (1969) zwrócił uwagę, że z procesami aglomeracji i deaglomeracji związane jest pojęcie metropolizacji. Cechy określające metropolię i funkcje metropolitalne pozwalają na wydzielenie kilku jej typów (Parzysek 2003, s. 19–38): światowe, które tworzą miasta globalne, kontynentalne – miasta światowe, subkontynentalne – miasta ponadnarodowe i krajowe – duże ośrodki miejskie danego kraju. W Polsce można mówić właściwie o występowaniu tego ostatniego typu i ten będzie stanowił postawę dalszych rozważań.

Duże aglomeracje miejskie, charakteryzujące się spójnością centrum i jego otoczenia, przekształcają się w metropole lub obszary metropolitalne, które są heterogeniczne geograficznie, a homogeniczne gospodarczo (Marszał 2005, s. 49). Wiele badań wskazuje, że proces metropolizacji wzmacnia ośrodek miejski wraz z jego otoczeniem, niejako odrywając go od regionu, w którym się znajduje. Dzieje się tak dlatego, że cały obszar metropolitalny poszukuje kontaktów zewnętrznych, nastawionych poza region. Dlatego też w pobliżu ośrodka centralnego lokalizują się specyficzne rodzaje działalności, które przyspieszają jego rozwój. Można stwierdzić, że jest to pewna korzyść zewnętrzna, która polega na tworzeniu się skupisk firm i sektorów gospodarczych. Efektem takich działań jest powstawanie klastrów.

2. KLASTRY JAKO NOWA FORMA WSPÓŁPRACY I PRZEJAW KONCENTRACJI DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Współcześnie uznaje się, że jest to jedna z najefektywniejszych form działalności, mająca swój wymiar lokalny i ponadregionalny. Najczęściej przytaczaną definicją jest definicja M. Portera (2001, s. 248), która mówi, że klastry to

„znajdująca się w geograficznym sąsiedztwie grupa przedsiębiorstw i powiązanych z nimi instytucji, zajmujących się określoną dziedziną, połączona podobieństwami i wzajemnie się uzupełniająca”.

Klasy są sieciami składającymi się z niezależnych firm, instytucji tworzących i dostarczających wiedzę (jak np. uniwersytety, instytuty badawcze, firmy technologiczne), instytucji pośredniczących (np. świadczących usługi w zakresie łączenia technologii lub usługi konsultingowe) oraz klientów³.

Klasy tym różnią się od innych form kooperacji i sieci, że podmioty występujące w nich są połączone w łańcuchu wartości. Nie są to proste sieci poziome, działające na tym samym rynku produktów finalnych i należące do tej samej grupy przemysłowej, realizujące współpracę w sferze B+R, wspólnego marketingu czy polityki zamówień. Klasy są często międzysektorowymi (pionowymi i/lub bocznymi) sieciami niepodobnych do siebie, a także komplementarnych firm działających w łańcuchu wartości, specjalizującymi się w obrębie specyficznego ogniwa lub bazy wiedzy (Rouvinen, Ylä-Anttila 1999, s. 362).

Zgodnie z nowoczesną teorią innowacji, współdziałanie i wymiana wiedzy pomiędzy przedsiębiorstwami, instytutami badawczymi, uniwersytetami i innymi instytucjami oraz pewne działania strategiczne w tym zakresie między tymi aktorami są podstawą procesu innowacji⁴. Innowacje oraz wzrost produktywności jest dynamicznym procesem społecznym, którego rozwój przebiega najlepiej w sieci intensywnych interakcji pomiędzy „wiedzą producentów, zamawiających (pośredników) i używających (ostatecznych konsumentów)”.

Koncepcja klastrów może być realizowana w celu zwiększenia potencjału absorpcyjnego gospodarki regionalnej oraz dla stworzenia lepszych warunków dla współpracy aktorów sceny lokalnej i regionalnej. Z tej perspektywy polityka oparta na klastrach powinna tworzyć ramy organizacyjne, w których poprzez wzmocnienie połączeń lokalnego i regionalnego biznesu z ośrodkami centralnymi, następuje stabilizacja działalności firm na obu typach obszarów i w sieci globalnej (Young i in. 1994, s. 660–663).

W wyniku powstałych więzi powinny powstawać powiązania rynkowe, np. w formie zamówień w skali lokalnej oraz powinny również powstać nierynkowe układy wymiany informacji, które powodują uruchomienie mechanizmów wzajemnego uczenia się. Polityka klastrów, poprzez tworzenie pewnych struktur i poparcie dla przedsiębiorczości wzdłuż sektorowego i podażowego łańcucha, przyczynia się do podniesienia efektywności funkcjonowania poparcia biznesowego.

Analizy dotyczące ewolucji tworzenia klastrów wykazują, że przy ich budo-

³ W opracowaniu wykorzystano raporty OECD na temat polityki klastrów: E. Ormala 1999, s. 56–61.

⁴ Proces innowacyjny oznacza pewien przyrost istniejącej wiedzy.

wie ważnym problemem jest zakres, w jakim agregacja w klastry może być postrzegana jako proces budowy instytucji. Na ogół klastry zostają zainicjowane przez stworzenie możliwości dla różnych płaszczyzn działania, takich jak np.: regularne spotkania przedsiębiorców oraz organizacji powiązanych z danym przemysłem lub łańcuchem wartości, przybierające często formę publicznego i prywatnego partnerstwa, noszą one miano inicjatyw klastrowych. Po pewnym czasie inicjatywy te mogą przekształcać się w bardziej ustabilizowane organizacje, a nawet przybierać formę pewnego rodzaju związku. Ta forma może mieć szczególne znaczenie w regionach, gdzie nie występowały instytucje pośredniczące między sektorem publicznym i prywatnym. W regionach z silnie zaznaczoną obecnością związków biznesowych, jak np. izba handlowa, agregacja w klastry może przyczynić się do budowy silnych więzi strategicznych między organizacjami publicznymi i przedsiębiorstwami prywatnymi.

Zmniejszająca się rola bezpośredniego wsparcia przez rząd w polityce przemysłowej i technologicznej sugeruje, że rządy mogą odgrywać jedynie rolę katalizatorów i pośredników przy wzmacnianiu tworzenia klastrów. Firmy wykazujące potrzebę i chęć innowacji muszą współdziałać i dokonywać aktów wymiany wiedzy z klientami, wyspecjalizowanymi dostawcami maszyn, usług i informacji oraz kooperantami, jak i konkurentami. Powstawanie klastrów jest w tym znaczeniu procesem oddolnym, indukowanym przez rynek i przez rynek prowadzonym.

3. WROCŁAW I JEGO OTOCZENIE – OBSZAR METROPOLITALNY

Wrocławski obszar metropolitalny według danych GUS-u w 2009 r. zamieszkiwało 1 175 077 osób, z tego prawie 54% stanowili mieszkańcy Wrocławia. Do innych cech, które decydują o tym, że Wrocław jest metropolią, można zaliczyć:

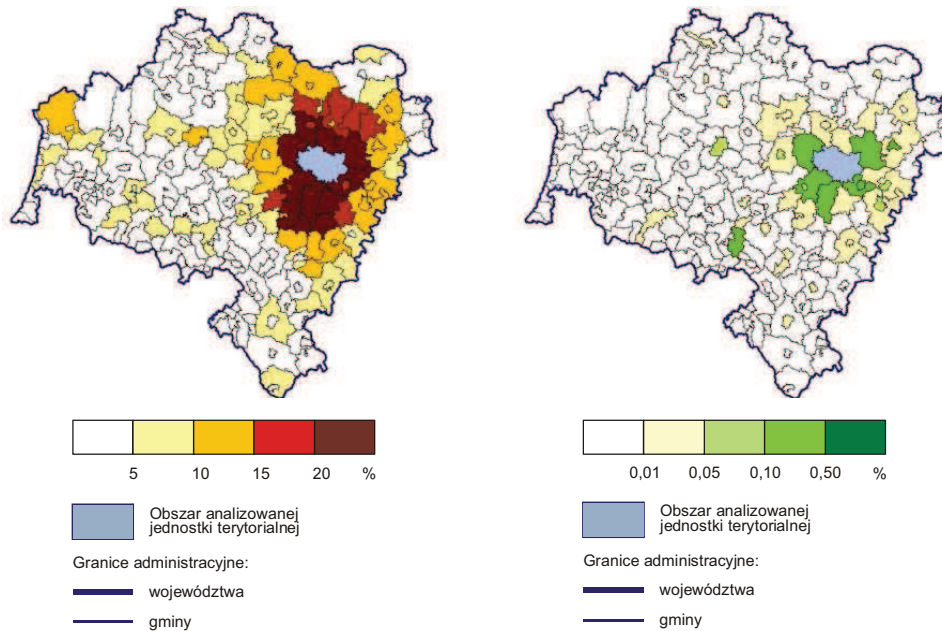
- 24 szkoły wyższe (10 uczelni publicznych, 13 niepublicznych, 1 kościelna, 1 wydział wyższej szkoły kościelnej, PAN, 1 oddział instytutu, stopień profesora, dr hab. i dr odpowiednio uzyskały – 24 osoby, 109, 542 (*Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 r.* 2009);
- instytucje kultury: 55 bibliotek, 9 kin, 20 muzeów z oddziałami, 8 galerii, 105 ekspozycji, 95 wystaw, 144 imprezy, 11 teatrów i instytucji muzycznych, 2224 przedstawienia i koncerty, 1 obiekt znajdujący się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO) (*Kultura w 2008 r.* 2009);
- urząd wojewody i zespolone organy administracji rządowej;
- organy sprawiedliwości;
- obiekty noclegowe (bez kwater agroturystycznych według GUS 2008: 65 obiektów i 7784 miejsca noclegowe);

- instytucje finansowe i ubezpieczeniowe (drugie pod względem wielkości centrum finansowe w Polsce);
- wyspecjalizowana opieka medyczna;
- konsulaty (13 konsulatów, w tym 1 generalny);
- siedziby: 4-Izby, BCC Loża Dolnośląska, Convention Buremu, 2 zagraniczne przedstawicielstwa izb;
- środki masowego przekazu (stacja TV – 2, stacje radiowe – 7, prasa lokalna – 5 tytułów, serwisy internetowe – 2);
- węzeł komunikacyjny (autostrada A4, drogi międzynarodowe E40, E36, E65, E67; rozbudowany system linii kolejowych – międzynarodowe linie kolejowe E30 łączący Niemcy z Ukrainą i E59 łączący zespół portów Szczecin–Świnoujście z krajami na południu Europy; największy w Polsce węzeł kolejowy obsługujący ruch osobowy i transport towarów; międzynarodowy port lotniczy; transportowo – tranzytowa odrzańska droga wodna łącząca Dolny Śląsk z portami morskimi Szczecin–Świnoujście oraz system śródlądowych dróg wodnych Europy; rozbudowana publiczna komunikacja miejska: linie tramwajowe i autobusowe, w budowie szybki transport);
- Strategiczna lokalizacja (odległości z Wrocławia do wybranych miast: Amsterdam – 970 km, Berlin – 340 km, Bruksela – 1050 km, Budapeszt – 550 km, Paryż – 1290 km, Wiedeń – 390 km).

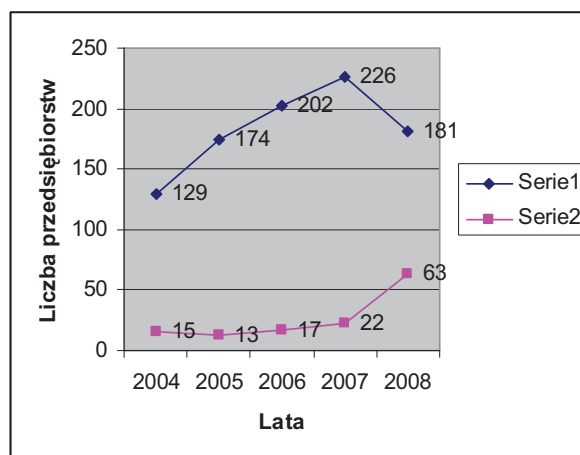
Rysunek 1 obrazuje wielkość przepływów siły roboczej przyjeżdżającej i wyjeżdżającej do pracy z Wrocławia. Na tej podstawie można potwierdzić, że Wrocław jest ośrodkiem centralnym i pracodawcą nie tylko dla obszaru metropolitalnego, ale znacznie szerszym.

Liczba przedsiębiorstw zlokalizowana na terenie miasta w I kwartale 2009 r. wynosiła 95 813, w tym 2984 spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego i 8186 pozostałe spółki prawa handlowego. W związku z tym Wrocław posiadający 27% spółek z kapitałem zagranicznym w ogóle spółek prawa handlowego zajmuje 2 miejsce w Polsce, po Warszawie, gdzie wskaźnik ten wyniósł 32% (Inwestycje zagraniczne... 2009, s. 5). Bezrobocie w tym czasie we Wrocławiu wynosiło 4,2%. Należy przy tym zwrócić uwagę, że duże firmy lokalizują swoją działalność jednak w okolicach miasta i gminach przyległych, co sprzyja bardziej zrównoważonemu rozwojowi regionu. Świadczy o tym odsetek spółek z kapitałem zagranicznym zarejestrowanych we Wrocławiu w ogóle zarejestrowanych spółek tego typu w regionie, który wyniósł 47%. Odmienne statystyki kształtują się w innych dużych miastach województw Polski, gdzie odsetek ten często wynosi ok. 60%.

Na uwagę zasługuje również dynamika liczby nowo powstających oraz likwidowanych spółek z kapitałem zagranicznym we Wrocławiu. Rysunek 2 wskazuje na dobry klimat dla inwestycji zagranicznych, co potwierdza ranking Foreign Direct Investment, w którym znalazły się Wrocław, Warszawa i Kraków (EuropeanCities & Regions...2008, s. 54–55).

Rys. 1. Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w Polsce – dane dla Wrocławia w 2006 r.
 Źródło: Przepływy ludności związane z zatrudnieniem w Polsce w 2006 r., http://www.stat.gov.pl/gus/5840_7050_PLK_HTML.htm

Legenda:

Serie 1 – liczba nowo powstałych spółek z kapitałem zagranicznym

Serie 2 – liczba zlikwidowanych spółek z kapitałem zagranicznym

Rys. 2. Liczba nowo powstałych i zlikwidowanych spółek z kapitałem zagranicznym we Wrocławiu w latach 2004–2008

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Kultura w 2008 r.* (2009)

Liczba inwestycji zagranicznych w ciągu ostatnich lat (poza rokiem 2008) we Wrocławiu stale rosła. Według danych PAIiIZ z 2009 r. firmą, która wygeneruje najwięcej (nowoczesnych) miejsc pracy jest IBM. We Wrocławiu ma być utworzonych 2000 nowych miejsc pracy dla informatyków. Proces zatrudniania ma trwać do 2013 r.⁵

4. KLASTRY DOLNEGO ŚLĄSKA A BLISKOŚĆ WROCŁAWIA⁶

Na obszarze Dolnego Śląska zidentyfikowano 13 klastrów, z czego trzy nie mają koordynatora, cztery nie posiadają strony www, dwa nie mają jasno określonej lokalizacji, a jeden zawiesił działalność. Na podstawie analizy danych można śmiało stwierdzić, że większość firm ze zidentyfikowanych klastrów ma swoją siedzibę we Wrocławiu lub jego pobliżu. Wynika to z opisanej pozycji Wrocławia jako miasta metropolitalnego, skupiającego różne funkcje, a tym samym ułatwiającego funkcjonowanie przedsiębiorstw. Innym faktem, który wpływa na lokalizowanie firm blisko miasta centralnego, jest duży zasięg wałbrzyskiej strefy ekonomicznej, która sięga już niemal do Wrocławia. Potwierdza to fakt, że dwie duże firmy sektora AGD (tworzące klaster AGD) i jedna motoryzacyjna są zlokalizowane w Podstrefie Wrocławskiej (inne firmy tworzące np. klaster motoryzacyjny zlokalizowane są w innych podstrefach Strefy Wałbrzyskiej). Cztery z klastrów charakteryzują się wysokim poziomem innowacyjności i poziomem rozwoju technologicznego, czego potwierdzeniem może być to, że część z tych przedsiębiorstw ma własne zaplecze naukowo-badawcze, a inne współpracują z różnego typu instytucjami sfery B+R zlokalizowanymi m.in. na terenie miasta Wrocławia (we Wrocławiu oraz w niedalekiej odległości od Wrocławia zlokalizowanych jest siedem parków przemysłowych i technologicznych). Dwa z klastrów cechuje niski poziom rozwoju technologicznego i niska innowacyjność, co przekłada się na ich słabą pozycję konkurencyjną. Są to klastry z branży drzewnej, metalowej i tworzyw sztucznych oraz odnawialnych źródeł energii. Trzy klastry działają w branży energii odnawialnej i wszystkie mają jako główny obszar działania Dolny Śląsk, a lokalizacja koordynatora klastra znajduje się we Wrocławiu. W związku z tym oraz słabą pozycją na rynku jednego z nich, w przyszłości mogą pojawić się kłopoty z ich stabilnością. Duża konkurencja na tak małym obszarze spowoduje wchłanianie jednych przez drugich, może też dojść do ich połączenia lub upadku słabszego.

⁵ http://www.paiz.gov.pl/20091214/najwieksze_inwestycje_w_2009 (21.06.2010).

⁶ Na podstawie badań zleconych przez UMWD, zob. szerzej Raport: Identyfikacja istniejących... (2009).

Jak wspomniano, inicjatywa tworzenia klastra jest inicjatywą oddolną, która wykorzystuje potencjał i tradycje zarówno obszaru, na którym zlokalizowane są przedsiębiorstwa, jak i kapitału ludzkiego. Z tego punktu widzenia wyróżnionych zostało sześć klastrów dolnośląskich: Ceramika i Turystyka, Dolnośląski Klaster Surowcowy, Klaster AGD, Klaster Motoryzacyjny, Klaster Przemysłowy LG, SIDE Luster. Z tego dwa – klaster motoryzacyjny i AGD – wyrastają z tradycji i lokalizacji starych zakładów przemysłowych we Wrocławiu i w jego otoczeniu. Nie mają one swojego koordynatora, jednak ocenia się, że ich perspektywy rozwojowe są duże. Duży wpływ na to ma fakt, że firmy w nich działające są dojrzałe i zajmują silną pozycję konkurencyjną.

Pozostałe klastry zostały powołane dzięki wykorzystaniu możliwości, jaka pojawiła się wraz z nową perspektywą finansową w 2007 r., finansowania takiej formy działań z funduszy strukturalnych UE. W związku z tym, że powstały one w nienaturalny sposób oraz krótki czas ich funkcjonowania, nie można ocenić perspektyw ich rozwoju. Jednak można mieć nadzieję, że łącząc tradycje ośrodka naukowego, jakość kapitału ludzkiego, kierunki rozwoju Dolnego Śląska, uda się wzmocnić i silniej zakotwiczyć funkcjonowanie nowo powstałych klastrów wykorzystujących nowoczesne technologie z branży technologii biomedycznych, odnawialnych źródeł energii, czy związanych z informatyzacją służby zdrowia.

Jakie są perspektywy rozwoju klastrów na Dolnym Śląsku w przyszłości? (szerzej: Fabrowska, Halicki i in. 2009, s. 9–11). Wiadomo, że na obszarze województwa dominuje tradycyjne rolnictwo. Potwierdza to fakt, że do dziś istnieje w tym sektorze duża koncentracja działalności gospodarczej. Badania wykazały, że szczególnie duża koncentracja działalności w zakresie ogrodnictwa i warzywnictwa występuje w powiecie wrocławskim, co może sprzyjać w przyszłości inicjatywom oddolnym nawiązywania współpracy.

Również duża koncentracja występuje w przemyśle tekstylnym, ale zlokalizowana jest ona w czterech powiatach, co nie musi być przeszkodą w utworzeniu dolnośląskiego klastra tekstylnego. Przedsiębiorstwa mogą nawiązać współpracę, ponieważ ich działalność mogłaby być działalnością uzupełniającą się. Każdy z powiatów cechuje inna dziedzina, np. w powiecie dzierżonowskim jest to produkcja odzieży, w bolesławieckim – tekstylia i kaletnictwo, kamiennogórski – gotowe wyroby włókiennicze, a oławski – produkcja włókiennicza. Jednocześnie wskazuje się, że duża koncentracja działalności występuje w zakresie turystyki oraz zdrowia – szczególnie na obszarach górskich, przemysłu meblowego (powiaty: dzierżonowski, kłodzki, milicki i oleśnicki).

5. PODSUMOWANIE

Prowadząc politykę uświadamiania przedsiębiorców o korzyściach wynikających ze współpracy, wykorzystując potencjał i tradycje Dolnego Śląska, można mieć nadzieję, że taka forma współpracy będzie się rozwijać i rozprzestrzeniać. Jednak należy podkreślić, że inicjatywy klastrów i klastry chętniej tworzone są w bliskim sąsiedztwie Wrocławia lub obszaru metropolitalnego. Pomimo że podejmowane wspólnie działania mają charakter oddolny, to władza publiczna (będąca elementem klastra) wyznaczając kierunki rozwoju danego obszaru, wskazuje te dziedziny, które powinny się rozwijać, a działalność przedsiębiorstw może być wzmocniona właśnie lokalną inicjatywą klastrów.

Jednym z zadań władz regionu powinno być wykorzystanie potencjału miasta metropolitalnego poprzez stworzenie warunków dyfuzji, rozprzestrzeniania się czy też rozlewania „zdobyczy”, jakie niesie, szczególnie wykorzystanie umiejętności i wiedzy zasobów ludzkich. Połączenie wiedzy i efektów wynikających z funkcjonowania klastra prowadzi do wykształcenia wyspecjalizowanych i relatywnie tanich czynników produkcji, takich jak wykwalifikowana siła robocza, wiedza, usługi okołobiznesowe itp. Klastry powodują wzrost przedsiębiorczości, przyrost nowych przedsiębiorstw, wzrost efektywności działalności poszczególnych przedsiębiorstw, a przy tym zmniejszenie kosztów i ryzyka działalności gospodarczej.

Pomimo że szans na tworzenie klastrów na Dolnym Śląsku upatruje się niestety w branżach niewymagających dużego wsparcia ze strony B+R, ze względu na działalność w sektorach tradycyjnych dla gospodarki, to jednak należy takie inicjatywy popierać. Równolegle można kierować do wszystkich przedsiębiorstw, również tych z klastra, ofertę nakierowaną na podnoszenie ich innowacyjności. To właśnie przestrzenna bliskość powoduje szybszy przepływ informacji, wiedzy, innowacji – ich tworzenie, przepływ i absorpcję, a więc współdziałanie firm pozytywnie oddziałuje na siebie wzajemnie i na otoczenie.

LITERATURA

- Fabrowska P., Halicki M. i in., 2009, *ABC jak założyć klaster? – przewodnik dla przedsiębiorcy*, Ecorys, UMWD, Wrocław.
- Korcelli P., 1969, *Rozwój struktury przestrzennej obszarów metropolitalnych Kalifornii*, Prace Geograficzne nr 78, IGiPZ PAN, PWN, Warszawa.
- Kultura w 2008 r.*, 2009, GUS, Warszawa.
- Marszał T., 2005, *Funkcje obszaru metropolitalnego Łodzi*, [w:] Bald K., Markowski T. (red.), *Obszar metropolitalny Łodzi – wyzwania i problemy*, PAN KPZK, Biuletyn, z. 215, Warszawa.

- Ormalá E., 1999, *Managing National Innovation System*, Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD, Paris.
- Parysek J., 2003, *Metropolie: metropolitalne funkcje i struktury przestrzenne*, XVI Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Łódź.
- Porter M.E., 2001, *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa.
- Rouvinen P., Ylä-Anttila P., 1999, *Finnish cluster studies and new industrial policy making*, [w:] *Boosing innovation. The cluster approach*, OECD Proceedings, Paris.
- Rynarzewski T., Zielińska-Głębocka A., 2006, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Teoria wymiany i polityki handlu międzynarodowego*, PWN, Warszawa.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 r.*, 2009, GUS, Warszawa.
- Young S., Hood N., Peters E., 1994, *Multinational Enterprises and Regional Economic Development*, „Regional Studies”, 28 (7).

Materiały źródłowe

- European Cities & Regions of the Future 2008/09, Regions Europe, luty–marzec 2008.
- Inwestycje zagraniczne we Wrocławiu, 2009, Biuro Rozwoju Gospodarczego, Dział Wspierania Przedsiębiorczości, Wrocław.
- Raport: Identyfikacja istniejących i potencjalnych klastrów na Dolnym Śląsku, 2009, Ecorys, Wrocław.

Ewa Szostak

THE IMPACT OF THE METROPOLITAN AREA OF WROCLAW FOR THE CREATION OF CLUSTERS IN THE REGION

(Summary)

Metropolitan area, by the functions and role it plays, and determinants of its functioning, is a place for locating business activity. Together with the development of the area, use of existing and potential abilities of its development after some time it may result in creating some areas of specific activity for a particular location. It follows by the concentration of an activity, the result of which can be emergence of a cluster. It is an initiative which always releases entrepreneurship, the increase of a functioning effectiveness, decrease in costs and risk, and increase also innovativeness of companies operating in a cluster.